

MODERN
JAPONYA'NIN DOĞUŞUNDA
BİR AYDIN:
YUKICHI FUKUZAWA
YUKICHI FUKUZAWA

VakıfBank Kültür Yayınları: 0106

Tarih: 0031

MODERN JAPONYA'NIN DOĞUŞUNDA

BİR AYDIN: YUKICHI FUKUZAWA

YUKICHI FUKUZAWA

Özgün adı

The Autobiography of Fukuzawa Yukichi

Türkçesi

Esra Üstündağ Selamoğlu

Kapak Görseli ve Sayfa Uygulama

Faruk Özcan

Kitap Editörü

Hande Kayhan

Son Okuma

Ömer Uzunağaç

VakıfBank Kültür Yayınları

Büyükdere Caddesi

No: 97 – Kat 4

Şişli 34394 İstanbul

Telefon: 0 212 354 5730

www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr

Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2021

ISBN 978-625-7447-08-9

Kitabın Türkçe yayın hakları VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı

Turkvaz Haberleşme ve Yay. A. Ş.

Adres: Güzeltepe Mahallesi Mareşal

Fevzi Çakmak Caddesi B Blok No: 29/1/1

Eyüpsultan İstanbul

Telefon: 0212 354 3000

Sertifika No: 46403

1. Baskı: Eylül 2021

MODERN
JAPONYA'NIN
DOĞUŞUNDA
BİR AYDIN:
YUKICHI
FUKUZAWA
YUKICHI FUKUZAWA

TÜRKÇESİ
ESRA ÜSTÜNDAĞ SELAMOĞLU

YUKICHI FUKUZAWA (1835-1901)

10 Ocak 1835 yılında Samuray sınıfından bir babanın oğlu olarak Kyushu'da doğan Fukuzawa, Japon modernleşmesinin en önemli karakterlerinden biridir. Japonya'nın tarihinde fevkalâde ve çok önemli değişikliklerin yaşandığı bir devir olan Meiji Dönemi'nde yaşamıştır. Yaşamı boyunca ulusal bağımsızlığın bireysel bağımsızlığa bağlı olduğunu ve bilimsel çalışmanın ilerlemek için en önemli anahtar olduğunu savunmuştur. Birçok makale ve kitap yazmış, Japonya'nın ilerlemesinde önemli katkılarda bulunacak pek çok öğrenci yetiştirmiş, halkı aydınlatmak üzere gazete çıkarmış ve bulabildiği her fırsatta halka hitaben konuşmalar yapmıştır. Ömrünü eğitime adayan Fukuzawa, yerleşik geleneklere karşı çıkan, doğruya erişmek için uğraşmaktan yaksünmeyen karakteri ile Japonya'da birçok yeniliğe imza atmış ve 25 Ocak 1901'de vefat etmiştir.

ESRA ÜSTÜNDAĞ SELAMOĞLU

Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümünü bitirdikten sonra aynı üniversitede XIX. Yüzyıl Sonunda İstanbul'da Mobilya ve Ev Eşyaları konulu teziyle Atatürk Enstitüsü'nden yüksek lisans derecesini almıştır. Sırasıyla Interbank, Pfizer İlaç Fabrikası ve Toplumsal Tarih Vakfı'nda çalışmıştır. Hâlihazırda Anne Çocuk Eğitim Vakfı'nda gönüllü ADP Eğitmeni olarak çalışmaktadır. *İstanbul* ve *Toplumsal Tarih* dergilerinde yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır. Toplumsal Tarih Vakfı bünyesinde çeşitli kurum tarihi projelerinde yer almıştır. Ayrıca İngilizceden *Bayan, Bu Çiçekler Size* (Paul Gallico), *Yılın Baharında* (Suzan Hill); Osmanlı Türkçesinden *Farmasötik Teknoloji* (Müderriş Ligor Bey ve Mustafa Nevzat Bey) olmak üzere çevirileri ve 90'a Yaklaşırken ve Tayinlerle Anadolu isimli iki telif eseri bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Carmen Blacker'ın Takdimi	7
1899 Basımına Önsöz	17
Teşekkür	21
I. Çocukluk	23
II. Nagasaki'de Flamanca Öğrenmek Üzere Yola Çıkıyorum	49
III. Osaka'ya Gidiyorum	69
IV. Ogata'nın Okulunda Öğrencilerin Davranışları	91
V. Yedo'ya Gidiyorum, İngilizce Öğreniyorum	131
VI. Amerika'ya Giden İlk Ekibe Katılıyorum	145
VII. Avrupa'ya Gidiyorum	171
VIII. Yabancı Karşıtı Japonya'ya Dönüyorum	191
IX. Yine Amerika'yı Ziyaret Ediyorum	221
X. Restorasyon Sırasında Tarafsız Bir Mekân: Özel Bir Okulun Ortaya Çıkışı	235
XI. Suikast Riski	289
XII. Liberal Bir Çağa Doğru Atılan Adımlar	305
XIII. Kişisel ve Ailevi Para Durumum	329
XIV. Özel Hayatım: Ailem	361
XV. İyi Bir Yaşam Üzerine Son Bir Söz	381
Ekler	415
Dizin	451

TAKDİM

İşte olağanüstü bir insanın özyaşamöyküsü. Fukuzawa Yukichi'nin yaşamı Japonya'nın tarihinde daha sonra hiç görülmeyen fevkalâde ve çok önemli değişikliklerin yaşandığı bir dönemi, 1835-1901 yılları arasındaki altmış altı yılı kapsamaktadır. Doğduğunda Japonya, Konfüçyüsçü ahlâk kurallarına bağlı hiyerarşik bir feodal sistemle yönetilmekteydi ve dış dünyadan neredeyse tamamen soyutlanmıştı. Savaş yöntemleri ortaçağdan kalma, ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalı, modern bilimlere dair bilgisi Nagasaki'deki alışveriş merkezleri vasıtasıyla ülkeye girmiş olan Flamanca kitaplardaki bilgilerle sınırlıydı. Öldüğünde ise Japonya her anlamda modern bir devlettir. Ordusu ve donanması öylesine disiplinli ve donanımlıydı ki ölümünden altı yıl önce Çin'i yenmişti, dört yıl sonra ise Rusya'yı mağlup edecekti. Parlamentosu, zorunlu eğitimi, hızla büyüyen endüstrisi ve çok değerli üniversiteleri vardı.

Tüm bu şaşırtıcı değişiklikler hem tarihsel tesadüfler hem de tek tek bireylerin kişisel çabaları sonucudur. Bu kişisel çabalar arasında ise Fukuzawa Yukichi'ninki en çok göze çarpanlardan biridir. Kendisi, yeni Japonya'nın önde gelen eğitimcisi olarak bilinir ve her şeyin ötesinde o, Batı uygarlığının göz kamaştırıcı maddi yönlerinin arkasında yatan fikirleri ülkesinin insanlarına tanıtan; Japonya'nın modern dünyanın ulusları arasında güven ve onurla yerini alabilmesi için sadece uygarlığın ürünü olan "nesnelere" –trenlere, silahlara, savaş gemilerine, şapkalara, şemsiyelere– sahip olmasının yeterli olmadığına ısrar eden kişidir.

Japon halkının Batıda bu nesnelere keşfini ve üretimini sağlamış olan zihniyeti de kavraması gerekliydi. Bu da evrenin doğası hakkında eski ve sorgulanmamış varsayımlardan bazılarının tekrar değerlendirilmesini gerekli kılmaktaydı.

Fukuzawa, bu yeni ve alışılmadık fikirleri açıklayabilmek için otuz yıl boyunca ciltler dolusu yazı yazdı. Yarım yüzyıl boyunca Tokyo'nun büyük günlük gazetelerinden biri olarak kabul edilen bir gazete [*Jiji Shimpō* (Güncel Olaylar) –ed.n.] çıkardı. Hâlen Japonya'nın en büyük ve en seçkin üniversitelerinden biri olan bir okul kurdu.

Böyle bir insanın, bir filozofun ve bir okul yöneticisinin özyaşamöyküsünün belki biraz yavan, zıt prensiplerin ve fikirlerin soyut bir iç hesaplaşması şeklinde olması beklenebilirdi. Fakat bu kitap öyle değil. İlk sayfadan başlayarak hem yazar hem de anlattığı öyküyle büyüleniyor ve esir alınıyoruz.

Özyaşamöyküsü, Kyushu'da küçük bir feodal klan olan Nakatsu'da geçen çocukluğuyla başlıyor. Bugün neredeyse hayal bile edilemeyecek hiyerarşik bir düzenin en ince ayrıntılarıyla yönetilen küçük ve katı bir toplum, artık var olmayan bir dünya seriliyor gözlerimizin önüne. Fukuzawa sürekli oradaki yaşamın “dar görüşlü katılığı”ndan öğrendiğini, daha doğrusu babasının katili olarak gördüğü feodal sistemden nefret ettiğini anlatıyor. Hoşnutsuzluğunu anlamak zor değil. Ailesi samuray sınıfından olmakla birlikte bu sınıfın içinde düşük bir mevkiyeydi. Nitekim birkaç on yıl sonra Şogunluk'un devrilişinin ardındaki başlıca neden, bu “alt seviyedeki samuray”ların bu dönemdeki yoksullukları ve hoşnutsuzlukları olmuştu. Nakatsu klanının katı kuralları, günlük yaşamın hemen her anında düşük seviyedeki samurayların; feodal seviyesi yüksek olanların önünde kendilerini küçük düşürmelerini gerektirmekteydi. Fukuzawa gibi alt seviyede olanların yüksek seviyedeki samuraylardan daha

yoksul, daha az eğitimli ve daha sıkıcı işler yapıyor olmalarının yanında, ne zaman kendilerinden yüksek seviyede bir samurayla karşılaşsalar yere kapanmaları; kendileri, adet olduğu üzere küfürbaz bir dille hitap edilmeye katlanırken üstlerine her tür şeref payesini kapsayacak şekilde hitap etmeleri ve yüksek seviyedeki bir samuraydan daha kötü bir aksanla konuşmaları gerekiyordu. Bu iki sınıfın insanlarına aslında doğanın iki farklı yarattığı gibi davranılıyordu, iki sınıfın mensupları arasında evlilik kesinlikle yasaktı ve hiç olmamıştı.

Fukuzawa'nın bir başka anı çalışmasında anlattığı gibi çağdaşlarının pek çoğu kaderlerinden memnun değildi fakat hoşnutsuzluklarını açıklamaktan da tamamen acizdiler. Nasıl ki dört ayaklı bir hayvan, kuş gibi uçmayı umut edemezse onlar da yüksek samuraylar sınıfına girerek yükselmenin hayalini kuramazlardı. Sanki bu durum insanoğlunun icadından çok doğanın değişmez ve kaçınılmaz bir kuralıymış gibi feodal düzenin getirdiği bütün farklılıkları kabullenmişlerdi.

Fukuzawa, feodal adetlere aldırmayan, güpegündüz alışverişe gitmenin utanılacak bir davranış olmadığını düşünen çok az kişiden biriydi. "Niçin gitmeyecekmişim?" diye soruyordu kendi kendine. Genellikle kutsal kabul edilen şeylere de hiç saygı göstermiyordu. Etkisini sınamak için, kutsal kâğıt muskaları gizli bir şekilde ayaklarıyla çiğnemiş ve tuvalette hiç de hoş olmayan bir şekilde kullanmıştı. Bu kötü davranışların hiçbir korkunç olayla sonuçlanmaması, yaşamı boyunca çevresindeki olayları sorgulamasına yol açtı.

Klanın sıkıcı ve bağınaz formalitelerinden kaçmak tek düşüncesiydi. On dokuz yaşına geldiğinde, sonunda beklediği o fırsat, daha sonra yaşamı boyunca tek uğraşısı olan Batıyla ilgili çalışmalar şeklinde karşısına çıktı. Fakat 1854'te topçuluk teknikleri öğrenmek üzere Nagasaki'den yola çıkması, gelecek-

le ilgili herhangi bir heves nedeniyle değildi; sadece bulunduğu yerden uzaklaşmak için uygun bir mazeretti. “Yabancı dil ya da askerlik sanatı yahut başka herhangi bir şey öğrenmekten mutlu olacaktım, yeter ki bu bana uzaklaşabilme fırsatı versin... Hâlâ kendi kendime silahın ağzından fırlayan bir mermi gibi asla geri dönmeyeceğime yemin edişimi hatırlıyorum.” Uzaklaşırken yere tükürmüştü.

Batıyla ilgili çalışmaları onu sonunda ünlü bilgin Ogata'nın okuluna girdiği Osaka'ya yönlendirdi. Osaka'daki Flamanca çalışmalarıyla ilgili açıklamaları kitaptaki en ilgi çekici bölümlerden biridir. Ogata'nın öğrencileri yoksul ve geleneklere uymayan öğrencilerdi. Çoğu, kılıçlarını rehine koyarlardı. Okulun içinde, yemek ve ders zamanları dışında genellikle çıplak gezerlerdi. Sokaklarda öyle çok gürültü çıkarırlardı ki şehir halkı onlardan uzak durmaya gayret ederdi. Ancak Flamanca söz konusu olduğunda gece gündüz demeden olağanüstü bir gayretle çalışırlardı. “Bütün gün okurdum,” diye anlatır bu kıssımda Fukuzawa ve şöyle ekler: “Gece olduğunda yatmayı düşünmezdim... Bundan daha fazla çalışamazdık.” Karşılaştıkları güçlüklerin bugün anlaşılabilmesi çok zor. Seksen ya da doksan öğrenci sadece bir Flamanca sözlüğü kullanabiliyordu. Okul kütüphanesinde, öğrencilerin ancak dil bilgisini öğrendikten sonra bir fırça ya da tüy kalemle pek çok emek harcamayarak kopya etmek için sıra beklemek zorunda oldukları on adet Flamanca bilimsel kitap vardı.

Fukuzawa ve arkadaşlarının bilimsel çalışmalar için kendilerini düşünmeksizin böylesine çaba harcamalarına neden olan güdü neydi? Kazanç ya da şöhret sahibi olma umudu değildi. O sırada hiç kimse bu gençlerin yeni Japonya'nın gelecekteki liderleri, Meiji döneminde önemli değişikliklerle sonuçlanan entelektüel ve politik hareketin öncüleri olacaklarını tahmin edemezdi.

Tam tersine bütün tanıdıklarına, toplum dışı *eta* ile aynı kefeye koydukları, iğrenç alışkanlıkları olan, esrarengiz ve acayip ego-santrik insanlar olarak görünüyordular. Fukuzawa'nın anlattığına göre, o sırada tek arzuları zor ve az bulunan bilgiyi edinme zevkiydi. Bilgi, büyük olasılıkla yararlı olacağı için değil, sadece ulaşılması zor olduğu için cazipti. Sanki kendilerini iyileştirme olasılığı olduğu için değil de sadece bu ilacı yutabilecek kadar cesur olan tek kişi onlar olduğu için acı bir ilaç yutuyor gibiydiler.

Fukuzawa'nın, üstlenmiş olduğu çalışmaların aslında ne derece önemli olduğunu farketmeye başlaması için epeyce yıl geçmesi gerekti. Maceralar ve önemli olaylarla dolu yıllardı bunlar. Flamanca öğretmek üzere bir okul kurmak için klan yöneticileri tarafından Edo'ya çağırılmıştı. Hiç kimsenin Flamanca konuşmadığını ya da kendi söylediği hiçbir şeyi anlamadığını cesareti kırılarak fark ettiği Yokohama'daki alışveriş merkezine gitti. Hiçbir şey onu yıldırmadı, hemen çok daha zor olan İngilizce'yi öğrenmeye başlamak için karar verdi. 1860'ta korkunç bir havada San Fransisco'ya yelken açarak Amerika'ya giden ilk Japon misyonuna katıldı. Bize orada, yıllardan beri çok iyi anlamış olduğu galvanizleme* yöntemi ve şekerin rafine edilmesinde vakum kullanımıyla ilgili açıklamaların canını sıktığını, fakat araba gibi alelade nesnelerin kendisini çok şaşırttığını anlatıyor. 1862'de, Japonya'nın 1858'de anlaşma yapmış olduğu bütün ülkelerin başkentlerini ziyaret etmek üzere Avrupa'ya giden ilk Japon misyonuna katıldı. Grubun mihmandarları ülkelerindeki batı uygarlığının en etkileyici örneklerini onlara gösterebilmek için çok uğraştılar. Bıkıp usanmadan not tutan Fukuzawa, hiçbir öğrenme ve yazma fırsatını kaçırmadı.

* Madeni bir parçayı paslanmaktan korumak için galvaniz banyosunda erimiş çinko ile kaplamak, -ed.n.

Japonya'ya döndüğünde, her yerde yabancıları ve yabancı taraftarlığı yönünde eğilimleri olduğundan şüphelenilen Japonları vurmaya hazır katiller olduğunu gördü. Fukuzawa uzun yıllar boyu geceleri dışarı çıkmaya cesaret edemedi. Evinde kalıp, okulunda öğretmenlik yaparak gelecekte kendisini meşhur edecek olan kitapları yazmaya başladı.

Bunların içinde en ünlüsü *Seiyo Jijo* (Batılı Şeyler) idi ki 1866'da o günler için benzeri görülmemiş bir rakam olan iki yüz elli bin baskıya ulaştı. Kitabın başarısı Japon halkının Batı hakkında gereksinim duyduğu bilgiyi tam olarak vermesinde saklıydı. Birkaç korkusuz kişi Batıda kullanılan kimya, ilaç ya da topçuluk tekniği üzerine çalışmış olabilir fakat hemen hiç kimsenin Batılı insanların gündelik yaşamlarında neler yaptığı, ne giyip ne yediği ve nasıl yönetildikleri konusunda bilgisi yoktu. *Seiyo Jijo* Batıdaki hastaneleri, okulları, gazeteleri, müzeleri, vergi sistemlerini ve diğer, her gün karşılaşılan toplumsal kurumları tarif ediyordu. Japon halkına ilk kez Batılı ülkelerdeki yaşam tarzının bir resmini sunuyordu.

Başarısı o kadar büyüktü ki çok geçmeden Batı ile ilgili bütün kitaplar *Fukuzawa-bon* [Fukuzawa kitabı] şeklinde adlandırılır oldu. Fakat Fukuzawa o zaman bile verdiği bilgilerin değer ve önemini sürekli koruyacağına inanamıyordu. “Kitaplarımın içeriğinin kendi toplumsal şartlarımıza uygulanacağına dair hiçbir fikrim yoktu,” diye yazıyor ve şöyle ekliyordu: “Kısacası kitaplarımı Batıdan hikâyeler ya da hayal ülkesinden tuhaf masallar olarak yazıyordum.”

Ancak, yeni hükümetin, korktuğu gibi bir takım cahil aptallar güruhu olmayıp tam aksine tamamen modern çizgide yeni bir Japonya yaratmaya kararlı bir grup yetenekli adamdan oluştuğunun ortaya çıktığı Restorasyon kargaşası geçtikten sonradır ki Fukuzawa hayattaki yeni görevini farkettiler. Bu, vatandaşlarının

düşünce biçimini tamamen ve yeniden şekillendirmekten başka bir şey değildi. Kitabın sonuna doğru şöyle hissettiğini yazıyordu: “Batı uygarlığını ülkeye daha fazla kazandırmak üzere bu dönemden yararlanmak ve halkın fikirlerini kökünden değiştirmek gerekiyordu. İşte belki o zaman Uzakdoğuda Batının Büyük Britanya’ına karşı koyacak ve tüm dünyanın gelişiminde aktif rol alacak büyük bir ulus kurmak olanaksız olmayabilirdi.”

Geleneksel Japon düşünüş tarzında böylesine hatalı bulduğu neydi? İlginç bir bölümde iki önemli unsurun eksik göründüğünü söylüyor: bilim ve bağımsızlık ruhu. Ona göre Batılı devlet adamlarının ülkelerini böylesine başarıyla yönetmelerinin, Batılı iş adamlarının ticaret ve sanayide bu kadar başarılı olmalarının, halkın böylesine vatansever ve aile çevrelerinin bu kadar mutlu olmasının sebebi bilim kurallarına ve bağımsızlık ilkesine bağlıydı. Japonya’nın bu konularda geri kalmasının sebebi de geleneksel Konfüçyüsçü öğretinin bu iki önemli ilkeyi ihmal etmiş olmasıydı.

Bu nedenle Fukuzawa, yaşamının geri kalan yıllarında mümkün olan her şekilde –okulundaki eğitimde, gazetesinin yayın politikasında, kitaplar dolusu yazılarında, özel yaşamında– bu yeni felsefeyi yaymayı görev edindi. Maceralarla, dış ülke gezileriyle ve gizli katillerin hikayeleriyle dolu ilk bölümlerden sonra 1868’den itibaren yaşamı, yazmaya ve öğretmeye yönelerek daha sakin bir yörüngeye oturdu. Hükûmette görev alması yönündeki tüm teklifleri kitabın sonuna doğru okuyacağımız nedenlerle reddetti ve kendisini tamamen felsefesini yaymaya adanmıştı.

Eski öğretiyi ve değerlerin kusurlarını belirtmek ve Japonya’nın modern dünyada oynaması gereken role daha uygun yeni ilkeler oluşturmak amacıyla kitap ve makalelerini birbiri ardına yayınlanmaya başladı. Yazıları şaşırtıcı derecede farklı alanları kapsamaktadır. Ahlâk, ekonomi, politika, tarih yazıcılığı ve ulusla-

rarası hukuk üzerine yazılar yazmıştır. Doğal olarak bilim felsefesi ve Batıda böyle bir felsefenin doğmasına yol açan bağımsız gözlem ve inceleme ruhu üzerine de yazdı. Bilimde ilerlemiş ve yeni değerler sistemi geliştirmiş olan bir toplumda eski Konfüçyüsçü ahlâk sisteminin tutunamayacağını gösterdi. Özellikle ailelerin çocuklarından beklentilerinin çok yüksek olmasına, baskı gören kadınların ve çocukların yanında yer alarak eski aile düzenine karşı çıktı.

Fikirlerinin çoğunu o dönemde yüksek sesle söylemenin ne büyük bir cesaret gerektirdiğini unutarak onları şimdi doğal hak olarak kabul ediyoruz. En duygusal sözlerinden biri *Gakumon no Susume* (Öğrenme Cesareti) isimli kitabının açılış cümleleriydi: “Tanrı ne bir insanı diğerine üstün ne de diğerini bir başkasından aşağıda yarattı. İnsanların dış görünüşleri ve yaşam koşulları farklı olabilir, fakat hakları konusunda; yaşam, mülk edinme ve insanlık onuru taleplerinde hepsi eşittir.” Biz şu anda bu ilkeleri demokratik yaşam biçiminin temel ilkeleri olarak kabul ediyoruz. Fakat 1872’de Japonya’da bu sözler büyük itirazlara neden olmuştu. Bunlar, insan topluluğunu oluşturan tüm insanların eşit olmadığını ve doğal bir hiyerarşinin var olduğunu düşünen geleneksel siyasi felsefeye tamamen zıt düşen sözlerdi.

Bilimi ve bağımsızlık ruhunu vurgulayışını, biz şimdi geçerli bilgi anlayışımızın esası kabul ediyoruz. Fakat Japonya’da 1870’lerin başında bu, dış dünyanın algılanışına dair tamamen yeni bir tutum takınmayı gerektiren alışılmadık ve garip bir yaklaşımdı. Gerçekten de Fukuzawa’nın gençliğinde bağımsızlık ruhunun ne denli az bulunduğunu kitabın ilk bölümünü okuyunca anlayabiliriz. Yaşadığı topluluktaki katı hiyerarşik düzeni sorgulayan ilk kişi olduğu görülmektedir. Yüzyılın başında formüle ettiği “bağımsızlık ve kendine güven” ilkelerine bağlı ahlâk kuralı şimdi kusursuz ve sağduyulu bir yaklaşım olarak dikkatimizi çekiyor. Ancak bu düşüncelere, 1900’de ilk ortaya çıktığında Fran-

sız İhtilâli'nin dehşet dolu günlerine götürecektir yıkıcı bir doktrin olarak saldırılmıştı.

Fukuzawa'nın, üyelerinin hiyerarşik bir sorumlulukla değil fakat karşılıklı sevgi ve ilgi bağlarıyla bağlı olduğu, "arkadaş grubu" gibi bir arada yaşayan bir aile oluşturmak için çağrıda bulunması da sevecen ve duyarlı bir yaklaşım olarak görünüyor. Kadın haklarına saygı duyulması ve kadınların toplum içindeki konumlarının, tiksinti uyandıran *Onna Daigaku*'da uygun görülenin daha üstüne yükseltilmesi isteği şimdi uygar ülkelerde itirazsız kabul edilmektedir.

Genellikle aklımızı, keşfedilmesi için gereken cesaret ve önseziyi unutarak, sahip olduğumuz sıradan bir yetenek olarak kabul etme eğilimindeyizdir. Fukuzawa'nın Japon bilimine katkısı bize şimdi çok önemli gelmiyor. Bunlar artık yaşamımıza iyice girdi. Fakat Çinli reformcu Liang Ch'i Ch'ao'nun Voltaire ve Tolstoy'la birlikte onun hakkında söylediği "Eğer bu kişiler olmasaydı, ülkelerinin ilerleyebileceği şüpheliydi." cümlesinde belirtildiği gibi, Fukuzawa yaşamamış olsaydı Japon mirası daha yoksul olurdu. Önemi tarif etmek için neyi seçersek seçelim; buna kesinlikle ileriye görebilme yeteneği ve gördüklerini yüksek sesle söyleyebilme yönündeki ahlâkî cesaretini de katmalıyız. Fukuzawa bu özelliklerin her ikisine sağduyuyla birlikte sahipti. Alışılmamış fikirlerini bilginler arasında çok moda olan anlaşılması zor bir dille değil, herhangi bir ev kadınının anlayabileceği sözlerle anlattı.

Ayrıca bu kitapta kendisinin insani yönlerini görmekten de mutluyuz. Kitap dikkatle planlanıp düzenlenmekten ziyade bir sekretere dikte edildiği için okurken bir arkadaşımızın konuşmasını dinliyormuş gibi hissediyoruz. Sakin ve kendiliğinden, üzerinden uzun zaman geçmiş sahneler arasından gençlik maceralarını hatırlıyor, arkadaşlarıyla tuhaf sohbetlerini anımsıyor, sır verircesine umutlarını ve korkularını anlatıyor. Belleğine iyice

yerleşmiş olan geçmişin neşeli hikâyeleri daha sonra uzun süre bizim belleğimizde de yer ediniyor. Restorasyon arifesinde Şogun'un yardımcıları ile alışılmış katı toplum kurallarını bir kenara bırakıp zarif odalarda yayılıp yatarak çılgınca, kendilerinden geçercesine politika konuştukları Şogun'un kalesindeki manzarayı hatırlıyoruz. Ya da Ogata'nın okulundaki öğrencilerle, çıplak ve pis bir şekilde, anatomi ve kimya hakkında yazılmış Flamanca eserlerle ilgili ateşli tartışmalarda derin derin düşündükleri sahneleri. Ya da Restorasyon'un son savaşından kılıçlar ve garip ganimetler kuşanmış olarak doğrudan Fukuzawa'nın okuluna gelen çılgın savaşçıyı. Ya da Fukuzawa'nın, bütün gece kendi başına kalıp düşünmesini istediği, daha sonra da kızarak sertçe sarsmış olduğu için üzüldüğü sefahat düşkünü öğrenciyi. Ya da bit ve pirelerini Fukuzawa'nın annesinin sabırla yakalayıp öldürdüğü yaşlı dilenci kadını. Ve baştan sona, okudukça daha da güçlenen, insan yönü ortaya çıkan, konuştukça daha elle tutulur ve hoşsohbet olan yazarın görünüşünü, kişiliğini...

Profesör Eiichi Kiyooka, bu hatırlanmaya değer çeviriyi kitabın orijinalinden büyük bir keyif alarak yaptı. Fakat onun için duygusal bir bağ da söz konusu. O, Fukuzawa'nın torunu ve gerçeğe en uygun anlamıyla kitabın yazarıyla "aynı duyguları paylaşmak"tan doğan ve bu gerçek duygudaşıktan gelen özel bir duyarlılığa sahip. Fukuzawa, geri dönüp İngilizce öğrenmek için harcadığı çabalara baksa, çabalarının kendi torununun İngiliz diline böylesine hâkim oluşu şeklinde meyve verdiğini görerek şüphesiz çok mutlu olurdu. Ve bu yeteneklerin *Fukuo Jiden*'in (*Yaşlı Fukuzawa'nın Özyaşamöyküsü*) İngilizce konuşulan dünyaya tanıtılmasında kullanıldığını bilse şüphesiz daha da mutlu olurdu.

Carmen Blacker
İngiltere, Temmuz 1965